

RAZGLEDI**KLJUČNI POJMI IN PROCESI V KULTURNI GEOGRAFIJI**

AVTORICA

Ksenija Perkovič

Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Inštitut za družboslovne študije, Garibaldijeva 1, SI – 6000 Koper, Slovenija
ksenija.perkovic@zrs.upr.si

UDK: 911.3:911.53

COBISS: 1.02

IZVLEČEK

KLjučni pojmi in procesi v kulturni geografiji

V prispevku je predstavljen pregled razvoja kulturne geografije kot podpodročja družbene geografije od njenega nastanka v začetku 20. stoletja pa do danes. Kulturno geografijo je v veliki meri zaznamoval prehod od objektivnosti k subjektivnosti. Skozi razvoj discipline se predmet preučevanja razširi; predmet se ne osredotoča zgolj na materialne prvine kulture, temveč poudarja tudi subjektivno percepcijo življenjskega okolja ter predvsem razlago različnih pomenov, ki skušajo premostiti ločevanje med objektom in subjektom. Največji vpliv na razvoj kulturne geografije so imele nemška, francoska in ameriška šola, katerih predstavniki spadajo med 'tradicionalne' kulturne geografe. Od osemdesetih let 20. stoletja prihajajo v ospredje pogle-di tako imenovane 'nove' kulturne geografije, za katero je značilna zlasti uporaba interpretativnega pristopa.

KLJUČNE BESEDE

kulturna geografija, kulturna pokrajina, kultura, okolje, okoljski determinizem, Carl Sauer

ABSTRACT

Key concepts and processes in cultural geography

The paper presents an overview of the development of cultural geography as sub-discipline of human geography since its establishment in the early twentieth century until today. Cultural geography has been largely characterized by a shift from objectivity to subjectivity. Object of study has through the development of the discipline not merely been material elements of culture, as the emphasis has been given to subjective perception of the environment and in particular its interpretation of the different meanings that seek to bridge the separation between object and subject. The biggest influence on the development of cultural geography had German, French and American School, whose representatives belong to the 'traditional' cultural geography. Since the 1980s views of the so-called 'new' cultural geography come to the forefront, which is characterized by the use of interpretive approach.

KEY WORDS

cultural geography, cultural landscape, culture, environment, environmental determinism, Carl Sauer

Uredništvo je prispevek prejelo 12. junija 2013.

1 Uvod

Kultura oziroma njen pojav je fokus geografskega podpodročja, ki se imenuje kulturna geografija. Po definiciji lahko kulturno geografijo opredelimo kot »... *sistematično vejo geografije, ki se osredotoča na skupnosti in družbe na lokalni, regionalni in nacionalni ravni, s poudarkom na odnosu človeka in okolja* ...« (Goodall 1987, 107). Kljub tej jasni opredelitvi geografske interpretacije kulturne geografije kot podpodročja niso vedno nedvoumne. V 20. stoletju je središčno vlogo dobila v okolje usmerjena geografija. Naravno okolje je postalo gonilna sila vsakega prostorskega razvoja in vzrok razvoja kulture in kulturne pokrajine. Obstajajo trije tokovi, ki so pomembni za sodobno kulturno geografijo – nemška *Landschaftskunde*, francoski posibilizem in berkeleyjska šola kulturne geografije, za katero je značilno, da ni nastala kot nadaljevanje tradicije ob koncu 19. stoletja, temveč kot odgovor na prevladujoč okoljevarstveni pogled.

Obstajajo številne razprave o tem, kaj pomeni in kaj predstavlja izraz kultura. Katharyne Mitchell (1999) poudarja, da izziv, ki zaradi pomanjkanja specifičnosti razlage o tem, kaj kultura sploh je in pomeni, vodi veliko avtorjev k različnim interpretacijam. Kultura (angleško *culture*) je po mnenju Williama celo ena od dveh ali treh najbolj zapletenih besed v angleškem jeziku (Oakes in Price 2008, 16). Kar naredi kulturo tako zapleteno je, da – kot jezik bolj na splošno – zajema velik razpon pomenov, za katere se uporablja isti izraz. Williams (1983: v Williams 2008) v svojem delu navaja tri splošne rabe kulture:

- izraz se uporablja kot samostalnik, ki opisuje splošen proces intelektualnega, duhovnega in estetskega razvoja vse od 18. stoletja (podobno kot izraz 'civilizacija');
- izraz se uporablja kot samostalnik, ki označuje določen način življenja (čemur bi lahko rekli 'antropološki' pomen izraza);
- izraz se uporablja kot samostalnik, ki opisuje delo in prakse na področju intelektualne ter predvsem umetniške dejavnosti (bolj 'elitni' pomen besede).

Pojem kulture same je bil v manjši meri predmet prostorskega teoretiziranja med kulturnimi geografi vse do del Geertza (1973: v Geertz 2008), Williama (1983: v Williams 2008) in drugih kulturnih teoretikov iz začetka osemdesetih let prejšnjega stoletja. Kljub vsemu je kultura koncept, ki je vedno imel neke osnovne prostorske predpostavke ali posledice (Oakes in Price 2008, 60). Veliko avtorjev je s svojimi deli s področja kulture začelo raziskovati, kako ljudje osmislijo svoj svet na način, da ga predstavijo kot predmet interpretacije, refleksije in opazovanja. Čeprav nam kultura kot predstava pove veliko o tem, kako raziskovalci dajejo smisel svetu okoli sebe in o kulturi kot epistemološki kategoriji znanja, obstaja sum, da mnogi ljudje kulturo razumejo na način, ki ne nujno vključuje zavednega mišljenja. Za številne ljudi lahko pomen izraza kultura izhaja pretežno iz ustvarjanja razlage oziroma interpretacije okoli njih in ne od lastnih čustev, lastnega gibanja iz enega kraja v drugega ali lastnih poosebljenih čutov. Na kratko, pomen bi lahko izhajal iz širše palete čutov in dejavnosti in ne zgolj iz 'kognitivne' razlage dejavnosti (Oakes in Price 2008, 68–69).

Pokrajina je že od nekdaj eden izmed osrednjih konceptov v geografiji. Kljub pomenu, ki ga pokrajina v geografiji ima, pa ostajajo nekatera odprta vprašanja glede njene opredelitve ter odnosa med pokrajino in ljudmi. Kulturne geografije pravzaprav zanima preučevanje kulturne pokrajine in prostorsko izražanje kulturnih praks in predmetov.

Odnos med kulturo in naravo predstavlja srž raziskovanja pokrajine v kulturni geografiji ter sorodnih področjih kot sta antropologija in arheologija. Kot poudarja Wylie (2007, 9–10), geografi tradicionalno opredeljujejo pokrajino kot rezultat interakcije med sklopi naravnih razmer, kot so podnebje, relief, tla, viri in podobno, ter nizom kulturnih praks, ki vključujejo kmetijske prakse, verska ali duhovna prepričanja, skupne vrednote in vedenjske norme, organizacijo družbe glede spolnih vlog, lastnine ... V tem smislu razlikovanje med 'naravo' in 'kulturo' kot dvema popolnoma ločenima konceptoma, v marsičem izpostavlja napako v delitvi pokrajine na objektivna dejstva in plasti subjektivnih pomenov.

V slovenski geografiji se izraz kulturna geografija ni posebej uveljavil (Urbanc 2002, 20) in se večinoma uporablja kot sopomenka za družbeno geografijo. Že na prvi pogled je moč opaziti, da je kulturna

Slika 1: Pogled na tipično pokrajino v francoskem delu Pirenejev.

geografija v slovenskem prostoru precej slabo pokrito podpodročje družbene geografije. Z izjemo Mimi Urbanc (2002; 2008; 2011; 2012; 2013) se pravzaprav nihče resno ne ukvarja z njenim preučevanjem, kar se odraža v dostopnosti virov in literature. Največ del s področja kulturne geografije prihaja zlasti iz anglo-ameriškega okolja, kjer je sodobna kulturna geografija tudi najbolj razvita.

2 Nemška in francoska šola kulturne geografije

Prvi in najbolj vpliven teoretik okoljskega determinizma je bil nemški geograf Friderich Ratzel (1885–1888: v Ratzel 2008). V delih, ki so nastala v zadnjih desetletjih 19. stoletja (zlasti vplivno je bilo njegovo delo v dveh knjigah z naslovom *Anthropogeographie*), je združil koncepta družbe in narave skozi koncept ekološkega stanja in življenjskega prostora (nemško *Lebensraum*). Čeprav ni povsem jasno opredelil občutka za okoljski determinizem kot okoljske kontrole človeške družbe, je (kot odziv na tvorbo nemške države in njenih imperialističnih teženj) trdil, da je država v svojem bistvu živo bitje, ki, kot druge organske stvari, potrebuje rast za življenje (Mitchell 2000, 18).

Medtem, ko je Ratzel znan predvsem po svoji politični geografiji, se je njegovo delo uveljavilo tudi kot temeljno v kulturnih študijah ter pri preučevanju vplivov kulture na okolje. Ratzel je jasno razlikoval med pojmom narave in civilizacije, in čeprav je njegova zapuščina povezana z okoljskim determinizmom, so njegove dejanske trditve nekoliko bolj subtilne in zapletene. Ratzel je videl naravo in kulturo kot nasprotujoči si sili, ki se bojujeta za prevlado v toku človeškega napredka. Trdil je, da kulturne študije omogočajo študentom ceniti globoke korenine človeštva v naravnem okolju, kot tudi sposobnost

človeštva, da se osvobodi od narave skozi kulturo. Pri branju Ratzla z vidika sodobne kulturne geografije, je moč opaziti, da je bilo njegovo delo trdno postavljeno v družbeni kontekst evropskega kolonializma, ki razume evropsko civilizacijo kot največji vzpon kulturnega razvoja. Iz Ratzlovega dela prav tako izveemo, da so lahko opisi kulturnih razlik mogoči le na način, ki predstavlja takšne razlike v smislu domnevnega nenehnega napredka v smeri določenega razumevanja, kaj pomeni biti 'civiliziran'. To je seveda precej drugačen pristop k razumevanju razlik od tistega, ki ga običajno sprejemajo danes – ta upošteva tudi strukture neenake družbene moči in ne zgolj skupin, ki zasedajo različne položaje vzdolž enega časovnega zgodovinskega razvoja (Oakes in Price 2008). V geografiji je Ratzel znan kot oče politične geografije (in morda družbene geografije nasploh), čeprav je obširno pisal tudi o fizični geografiji ter drugih temah, ki so pomembne za področje kulturne geografije.

Sodobnika Fridericha Ratzla, francoskega geografa Paula Vidala de la Blachea (1903: v Vidal de la Blache 2008) pogosto primerjajo z nemškim kolegom, čeprav sta imela precej drugačno razumevanje odnosa med človekom in njegovim okoljem. Medtem ko je Ratzlova zapuščina običajno povezana z okoljskim determinizmom, temelji delo Vidala de la Blachea na konceptu posibilizma. Sloni na prepričanju, da naravno okolje družbi nudi številne možnosti, predvsem v smislu uporabe. Po mnenju Vidala de la Blachea je naloga družbenega geografa zastopati različne *genres de vie* ('načine življenja' ali 'načine obstoja') v smislu razumevanja, kako so družbe preoblikovale svoje okolje, kot odgovor na omejitve v teh okoljih (Vidal de la Blache 1903: v Vidal de la Blache 2008). Oba avtorja je družilo prepričanje, da geografija preučuje dinamičen odnos med človekom in njegovim okoljem. Prepričanje o dinamiki kulture je Vidalu de la Blacheu omogočilo, da se je zavzemal za nacionalno enotnost Francije kljub veliki raznolikosti naravnih okolij. Sposobnost kulture, da premaga takšne raznolikosti in se »asimilira«, je ponudila temelje za razvoj Francije kot narodno enotne države (Oakes in Price 2008, 90–91). Vidal de la Blache je torej na prelomu prejšnjega stoletja pri raziskovanju odnosa med človekom in njegovim naravnim okoljem zavračal geografski determinizem ter oblikoval alternativni koncept posibilizma. Zavzemal se je, da bi geografi svojo pozornost usmerili v preučevanje medsebojnih odnosov med ljudmi ter njihovo neposredno okolico, ki jo je imenoval *pays*. Sam je zagovarjal tezo, da v vsakem od teh okolij človek koristi razpoložljive možnosti, ki jih ponuja narava, v skladu s svojimi zgodovinskimi tradicijami, cilji in organizacijo. Njegov najpomembnejši prispevek v geografiji je delo *Tableau de la géographie de la France* (1903), ki je hitro postalo zgled za monografije na področju regionalne geografije. Vidal de la Blache je zaslužen, da je njegova regionalna monografija postala eno najpomembnejših besedil tudi na področju kulturne geografije in je vplivalo na pristop Carla Sauerje v Združenih državah Amerike. Od šestdesetih let prejšnjega stoletja je bil tak pristop sicer močno kritiziran kot preveč opisen, ateističen in apolitičen (Oakes in Price 2008).

3 Ameriška kulturna geografija – Carl Sauer

Knjiga Carla Sauerja *The Morphology of Landscape* iz leta 1925 velja za začetek tako imenovane berkeleyjske šole kot središča razvoja ameriške kulturne geografije. Ta je bila v svojem zgodnjem obdobju močno pod vplivom nemške in francoske geografije. »Morfologija« je bil Sauerjev poskus, da bi v ameriški geografiji združil poglede tako nemške *Landschaft* šole kot tudi regionalne geografije Vidala de la Blachea in njegovih učencev v Franciji. Sauer tako poskuša sistematizirati pogleda, ki vidita pokrajino kot organsko enoto, skozi katero je moč opazovati, meriti in beležiti odnos med človekom in njegovim okoljem. Za Sauerja je kultura dinamičen povzročitelj sprememb, saj je igrala ključno vlogo dinamičnega agenta sprememb, ki izhaja iz človeka. Sauerja ni skrbela artikulacija natančnih delovanj kulture same – kar je po njegovem mnenju naloga antropologije – temveč je zagotavljal konceptualno in filozofsko osnovo za svoje trditve, ki opisujejo metodologijo morfologije strukturnih sprememb. Morfologija – kot je bila prvotno zasnovana s strani nemškega filozofa Goetheja – se ni ukvarjala z razlago splošnih vzrokov sprememb, temveč je zgolj poskušala opisati spremenljivo »arhitekturo organizmov«. Tako lah-

Slika 2: Carl Sauer, najvplivnejši predstavnik ameriške kulturne geografije.

ko potegnemo vzporednico s pokrajino, če jo razumemo kot neke vrste organizem. Kot tako je morfologijo pokrajine treba preučevati na enak način, kot je Goethe predlagal za biološke organizme. Naloga geografije je sistematično opisati obliko pokrajine z izločitvijo njenih sestavnih elementov in sprememb, ki jih ti elementi izkusijo. Kultura je najpomembnejši izmed teh sestavnih elementov, pri čemer se Sauer ni ukvarjal z »notranjim delovanjem« kulture same, temveč z rezultati kulture in njenimi odtisi v pokrajini. Takšen pristop je bil tarča kritik, saj ni upošteval posameznikov in odnosov med njimi ter se je namesto tega osredotočal zgolj na materialne predmete v pokrajini (Oakes in Price 2008, 97). Delo Sauerja je bilo, gledano celostno, v veliki meri zaznamovano s preučevanjem načina, kako sta industrializacija in modernizacija ne zgolj spreminjali pokrajino samo, temveč spreminjali razumevanje in odnos do nje. Sauer je morda spregledal posameznike kot take, vendar je verjel v potrebo, da se oceni različne kulturne skupine in njihove edinstvene načine preoblikovanja pokrajine.

Tradicija kulturne geografije, katere začetnik je bil Sauer, so je izkazala za zelo vzdržljivo. Novosti v kulturni geografiji so se morale nenehno soočiti z njimi. V Sauerjevem delu je tako moč najti veliko pomembnih tem, ki so prevladovale v kulturni geografiji v 20. stoletju, kot so ravnanje z materialno pokrajino, zanimanje za kulturno ekologijo in učinko človeka na okolje, želja po izsleditvi izvora in širjenju revolucionarnih kulturnih praks, kot so rastlinske in živalske udomačitve ter uporaba ognja (Mitchell 2000, 21). Mitchell med drugim poudarja, da je delo Sauerja poskušalo postaviti kulturo v samo središče geografskega preučevanja, kot odgovor na »napake« okoljskega determinizma. Glavni namen Sauerja je bil pokazati, da gre pri okoljskem determinizmu za obraten proces. Torej, narava ni vzrok za nastanek kulture, temveč je kultura tista, ki dela z in za naravo ter ustvarja kontekste življenja.

Kar nekaj časa je bil Carl Sauer neke vrste »strelvod« v »kulturnih vojnah« v geografiji. Njegovo ime je še vedno povezano s 'tradicionalno' kulturno geografijo, od katere so se mnogi geografi po letu 1980 oddaljevali. Sauer je kot predstojnik Oddelka za geografijo na kalifornijski univerzi Berkeley imel med letoma 1923 in 1954 največji vpliv na oblikovanje ameriške kulturne geografije v prvi polovici 20. stoletja. Od osemdesetih let naprej je bila njegova zapuščina v procesu pomembnega ponovnega vrednotenja s strani nove generacije kulturnih geografov, ki so bili pod vplivom ameriške antropologije (Geertz 1973: v Geertz 2008) in britanskih kulturnih študij (Thompson 1963: v Thompson 2008; Williams 1983: v Williams 2008). Peter Jackson (1989) je na primer označil Sauerjevo delo kot preveč osredotočeno zgolj na materialne prvine kulture in njihovo zastopanost v pokrajini; Don Mitchell (2000) pa ugotavlja, da je vrsta kulturne geografije, katere pobudnik je bil Sauer, nepomembna za družbene svetove, v katerih danes živi večina geografov. S takšnimi pogledi Sauerja umestijo kot predstavnika »tradicionalnega« tipa kulturne geografije.

Čeprav se je kulturna geografija razvijala vse od dvajsetih let prejšnjega stoletja, je razvoj berkeleyjske šole kulturne geografije potekal v ozadju oziroma na obrobju geografske znanosti. Razlog za to morda najdemo v odsotnosti trdnih filozofskih temeljev in nepripravljenosti obravnavanja epistemoloških vprašanj (Šakaja 1998). Kljub vsemu se je kulturna geografija v nekoliko spremenjeni obliki ohranila vse do danes. Sodobni privrženci tokov, ki so se razvili na temeljih berkeleyjske šole, so pripadniki tako imenovane tradicionalne kulturne geografije.

4 Tradicionalni vidiki v kulturni geografiji

Med novimi perspektivami »tradicionalistov« znotraj kulturne geografije je verjetno najbolj pomemben poskus integracije materialne in nematerialne kulture v dela kulturne geografije. Pozornost raziskovanja kulturnih geografov se je preselila od materialnih prvin k človeškim skupnostim, ki zase dajo določen prostor, ter k posebnostim njihovih prepričanj in vedenja (Wagner in Mikesell 1962, 5).

Čeprav je zapuščina Carla Sauerja dragocena za kulturno geografijo, se zdi, da ji nekaj manjka. Sauerjevi interesi so bili drugačni od njegovih predhodnikov – v veliki meri se je ukvarjal s posledicami oblikovanja, namesto samega oblikovanja pokrajine. Sam (in še v večji meri njegovi študentje) ni videl glavne naloge geografije v raziskovanju »notranjega delovanja kulture (Wagner in Mikesell 1962, 23), temveč v rezultatu kulture, ki vpliva na svet. Mitchell tako poudarja, da je bila stalna naloga geografov navsezadnje razvoj »fenomenologije« pokrajine, torej raziskovanje načina, s katerim kultura vpliva na naravo in s tem oblikovanje kulturne pokrajine in ne zgolj teoretiziranje kulture same (Mitchell 2000, 29).

Eden od Sauerjevih študentov, Wilbur Zelinsky, si je v vplivnem delu *Cultural Geography of United States* (1973) močno prizadeval teoretizirati kulturo kot »superorgansko«. »Superorganicizem« se nanaša na prepričanje, da obstaja sila, ki je večja in relativno neodvisna od življenja ljudi samih. »Superorganska kultura« se torej nanaša na predpostavko, da je kultura pomembna sila, ki obstaja »od zgoraj« in je neodvisna od človeške volje ali namena. Zelinsky v svojem delu še posebej izpostavlja naslednje: »... Očitno je, da kultura ne more konkretnije obstajati brez telesa in misli, vendar je kultura tudi nekaj, kar sega preko sodelujočih članov. Njena celota je razumljivo večja od vsote njenih delov, saj je superorganska in supraindividualna v naravi, je subjekt s strukturo, nastavitvijo procesov in lastnim gibanjem, čeprav očitno ni nedotaknjena zaradi zgodovinskih dogodkov in družbeno-gospodarskih razmer.« (Zelinsky 1973, 40–41).

Za Zelinskyja je raziskovanje kulture na meji znanosti, saj je težko doseči objektivnost, še posebej v primeru raziskovanja svoje lastne kulture. Trdil je, da se je kultura šele nedavno pokazala za pomembno spremenljivko v razlagi individualnega in družbenega vedenja. Kulturni geograf je po njegovem zato imel obveznost, da izpostavi kulturo analitičnemu preučevanju, kot je to počel Sauer s pokrajino pol stoletja prej.

Osredotočenost Zelinskyja na kulturo tako označuje pomembno točko v širši smeri kulture v geografiji. V širšem kontekstu humanistike 20. stoletja je kultura postajala vse bolj pomembna spremenljivka za vzorce vedenja ljudi. Za geografe v Združenih državah Amerike je bila ta smer sprva zaznamovana z zavračanjem okoljskega determinizma in artikulacijo kulture kot agenta sprememb. Vendar je bila v času pisanja Zelinskyja kultura široko sprejeta kot neodvisna spremenljivka (Oakes in Price 2008, 113).

Kulturni geografi, ki sledijo tradicionalnim vidikom kulturne geografije, se osredotočajo na preučevanje različnih človeških posegov pri preoblikovanju naravne pokrajine in s tem na vrednotenje materialne kulture. V šestdesetih in sedemdesetih letih prejšnjega stoletja, na višku »kvantitativne revolucije«, je zanimanje za kulturno geografijo med družbenimi geografi upadlo, saj so ti svojo pozornost usmerili k razvoju discipline kot prostorske znanosti (Patchett 2010). Uvoz pozitivistične teorije, behavioristične psihologije in zelo abstraktnih kvantitativnih metod v geografijo v šestdesetih letih, je izzval kulturne geografe, da izpodbijajo prevladujoči poudarek na prostorski strukturi. Kulturni geografi so se začeli osredotočati na simbolne dimenzije človekovih dejavnosti, ustreznost zgodovinskega razumevanja družbenih procesov ter interpretativno epistemologijo. Skozi kulturno in zgodovinsko geografijo je bilo veliko vprašanj obravnavanih in predstavljenih širši javnosti (Meinig 1979; Zelinsky 1973).

5 Nastanek »nove« kulturne geografije

»Nova« kulturna geografija je usmeritev, ki se je pojavila kot nasprotje tradicionalni kulturni geografiji oziroma kot odziv nanjo. Kot taka zavrača nekatera osnovna načela Sauerjeve šole, kot je superorganško razumevanje kulture in osredotočanje zgolj na materialne prvine, vendar pa ohranja pokrajino kot temeljni predmet preučevanja. Eden izmed predstavnikov te smeri – James S. Duncan – vidi novo kulturno geografijo kot »... *mešanico Sauerjeve ... geografije pokrajine in britanskih kulturnih študij* ...« (Duncan 1994, 361). Ključna imena, ki jih povezujemo z novo kulturno-geografsko usmeritvijo, so že omenjeni ameriški geograf James Duncan ter britanska geografa Denis Cosgrove in Peter Jackson.

V osemdesetih letih prejšnjega stoletja je kritika pozitivizma v geografiji vzbudila novo zanimanje za kulturno geografijo v Združenih državah Ameriki ter zlasti v Veliki Britaniji, vendar s teoretičnimi predpostavkami, metodami in predmeti, ki so se bistveno razlikovali od tistih, ki jih je zagovarjala berkeleyjska šola. Namesto osredotočanja na materialno kulturo, novi kulturni geografi v osemdesetih in devetdesetih letih prejšnjega stoletja raziskujejo kulturo v sodobnih in urbanih družbah ter se osredotočajo predvsem na preučevanje nematerialne kulture, kamor spadajo koncepti identitete, ideologije, moči, pomena, vrednot ... (Patchett 2010).

Nova kulturna geografija je ponudila bolj sociološki in politični pristop, ki je skušal razumeti že prej omenjeno notranje delovanje kulture. Britanski družbeni geografi, na primer Jackson (1989), so se za navdih pri razvoju nove kulturne geografije začeli obračati h kulturni zgodovini (Williams 1983; v Williams 2008) in vzpenjajočemu se področju kulturnih študij (Hall 1980). Raziskovanje pojmov 'rase' in 'narodnosti' v zgodovinskih in sodobnih kontekstih je na primer preusmerilo pozornost od prostorskega kartiranja k raziskovanju kulturne predstave 'rase', z bolj jasnimi kulturnimi interpretacijami (Duncan, Johnson in Schein 2004, 1–2).

Pojav tako imenovane radikalne družbene geografije v sedemdesetih in osemdesetih letih prejšnjega stoletja, ki je temeljila na marksistični geografski analizi, je povečal naklonjenost kulturnih geografov k materialnemu tolmačenju pokrajine (Cosgrove 1983; Daniels 1989), prav tako pa je zagotavljal usmeritev za širšo kritiko ekonomistično-marksistične interpretacije človeške družbe. V okviru kulturne geografije se je ponovno pojavil koncept prostora kot osrednje prvine družbene geografije. Tudi feministične geografije so imele velik vpliv na sodobno kulturno geografijo, saj so izpostavljale prevladujočo razširjenost moškega pogleda na pokrajino ter preučevanje drugih kulturnih pojavov (Rose 1993). Njihov namen je predvsem spodbujanje geografije, ki ceni subjektivne in podrejene glasove ter kulturne posebnosti z vključevanjem vrste materialnih virov, katerih se geografi običajno ne poslužujejo. To je odprlo geografijo metodam, ki so razširjene zlasti v filozofiji, literarni teoriji, kulturnih študijah in antropologiji (Ley in Samuels 1978; Duncan, Johnson in Schein 2004).

Medtem, ko je bila kulturna geografija vedno odprto, dinamično področje, je ob koncu 20. stoletja prišlo do hitrih sprememb, ki jih lahko opredelimo kot »kulturni obrat« (*cultural turn*). Te spremembe so bile redno obravnavane s strani kulturnih geografov in so imele velik vpliv na politično, ekonomsko in družbeno geografijo. Vprašanja diskurza, moči, pravičnosti, telesa, razlik, hibridnosti, transnacionalizma, omrežij, odpora, transgresije in reprezentacije so še posebej pomembna v sodobnih pristopih v kulturni geografiji ter tudi zunaj nje. Od sedemdesetih let prejšnjega stoletja interdisciplinarni navdih prihaja od različnih avtorjev, kot so Foucault, Barthes, Giddens, de Certeau, Benjamin, Deleuze in Guattari, Lefebvre, Bakhtin, Said, Butler, Haraway, Bourdieu, Habermas, Latour in Lacan (Duncan, Johnson in Schein 2004, 2).

Medtem ko so nekatere teme nove kulturne geografije še vedno zanimive, Nigel Thrift, prek svojega razvoja »nereprezentacijske teorije«, nasprotuje tistim, ki z uporabo družbene teorije in vodenjem geografskih raziskav skušajo preseči statične reprezentacije kulture. Namesto raziskovanja in reprezentacije družbenih odnosov, kot je to značilno za 'novo' kulturo geografijo, se nereprezentacijska teorija osredotoča na prakso, kako potekajo človeške in nečloveške formacije in ne na tisto, kar je bilo proizvedeno (Thrift 2000). Ta pogled je mogoče najti v teoriji post-strukturalizma, predvsem v delih Michela Foucaulta, Mauricea Merleau-Pontyja in predstavnika fenomenologije Martina Heideggerja.

'Nova' kulturna geografija daje poudarek družbenim skupinam in družbenim interakcijam. Kultura ni le sistem pomenov, temveč »sistem pomenov v areni družbenega boja« (Cosgrove 1992, 274). Ta pogled je za Cosgrova poglavitni pri oblikovanju teoretičnega okvirja nove kulturne geografije. »Tradicionalisti« so bili kritizirani, ker so ignorirali družbeno razslojevanje, politične interese posebnih skupin in konflikte, ki izhajajo iz teh različnih interesov, poleg tega je bilo premalo pozornosti namenjene vladam in drugim institucionalnim politikam ter učinkom, ki jih podjetja in finančne institucije imajo na pokrajine (Duncan 1980, 191).

Takšni družbeni poudarki postavljajo kulturno geografijo ob bok družbeni geografiji. Kar ju loči, je, na eni strani, širitev političnih in psiholoških tem v družbeni geografiji, in na drugi strani pa poudarek na pokrajini v kulturni geografiji. Za novo kulturno geografijo je pokrajina prav tako osrednje področje preučevanja. Pokrajina je pogosto obravnavana kot besedilo, ki potrebuje razlago. V svoji znameniti knjigi *The City as Text: The Politics of Landscape Interpretation in the Kandyan Kingdom* (2005) Duncan obravnava pokrajino kot besedilo, iz katerega je mogoče razbrati kontekste. Njegov cilj je z uporabo interpretativne metode odkriti skrite kode, ki naredijo pokrajino kulturno ustvarjeno. Tako 'nova' kulturna geografija po mnenju Duncana poskuša postaviti pokrajino v središče raziskovanja družbenih procesov.

6 Sklep

V zadnjih desetletjih je kulturna geografija doživela pomembne teoretske, konceptualne in metodološke premike. Kot podpodročje družbene geografije ima že dolgo pomembno mesto v intelektualni in institucionalni zgodovini discipline. Nedavni »prostorski in kulturni preobrati« v humanistiki in družboslovju so področje repositionirali, zlasti v anglo-ameriški družbeni geografiji. V prvi polovici 20. stoletja so Carl Sauer in njegovi učenci znotraj berkeleyjske šole namenjali pozornost odnosu človeka in okolja, materialni kulturi in interpretaciji pokrajine ter izpostavili teren, kateremu kulturni geografi še danes posvečajo pozornost (Duncan, Johnson in Schein 2004). Predstavljanje teoretičnih spoznanj iz kulturne antropologije in zgodovine pokrajine je v tem obdobju poudarilo interdisciplinarnost kulturne geografije – trend, ki se nadaljuje še danes.

7 Viri in literatura

- Atkinson, D. 2005: *Cultural Geography: A Critical Dictionary of Key Concepts*. London.
- Cosgrove, D. 1983: *Towards a radical cultural geography: problems of theory*. Antipode 15-1. New Jersey. DOI: 10.1111/j.1467-8330.1983.tb00318.x
- Cosgrove, D. 1992: *Orders and a new world: cultural geography 1990–91*. Progress in Human Geography 16-2. London. DOI: 10.1177/030913259201600209
- Daniels, S. 1989: *Marxism, culture and the duplicity of landscape*. New Models in Geography 2. London.
- Duncan, J. S. 1980: *The superorganic in American cultural geography*. Annals of the Association of American Geographers 70-2. Washington. DOI: 10.1111/j.1467-8306.1980.tb01306.x
- Duncan, J. S. 1994: *The politics of landscape and nature, 1992–93*. Progress in Human Geography 18-3. London.
- Duncan, J. S., Johnson, N. C., Schein, R. H. (ur.) 2004: *A Companion to Cultural Geography*. Oxford.
- Duncan, J. S. 2005: *The City as Text: The Politics of Landscape Interpretation in the Kandyan Kingdom*. Cambridge.
- Geertz, C. 2008: »Thick Description: Toward an Interpretive Theory of Culture« from *The Interpretation of Cultures: Selected Essays* (1973). *The Cultural Geography Reader*. London.
- Goodall, B. 1987: *The Penguin Dictionary of Human Geography*. London.
- Hall, S. 1980: *Cultural Studies and the Centre: Some Problematics and Problems*. London.

- Jackson, P. 1989: *Maps of Meaning: An Introduction to Cultural Geography*. London.
- Ley, D., Samuels, M. (ur.) 1978: *Humanistic Geography: Prospects and Problems*. Chicago.
- Meinig, D. W. (ur.) 1979: *The Interpretation of Ordinary Landscapes*. New York.
- Mikesell, M. W. 1978: Tradition and innovation in cultural geography. *Annals of the Association of American Geographers* 68-1. Washington. DOI: 10.1111/j.1467-8306.1978.tb01176.x
- Mitchell, D. 2000: *Cultural Geography: A Critical Introduction*. New Jersey.
- Mitchell, K. 1999: What's culture got to do with it? *Urban geography* 20-7. New York. DOI: 10.2747/0272-3638.20.7.667
- Oakes, T. S., Price, P. L. (ur.) 2008: *The Cultural Geography Reader*. London.
- Patchett, M. 2010: »What is cultural geography?« *Experimental Geography in Practice*. Medmrežje: <http://merlepatchett.wordpress.com/2010/09/03/cultural-geography/> (05.06.2013).
- Ratzel, F. 2008: »Culture« from *Völkerkunde* (1885–1888), translated as *The History of Mankind* by A. J. Butler (1896). *The Cultural Geography Reader*. London.
- Rose, G. 1993: *Feminism and Geography: The Limits of Geographical Knowledge*. Cambridge.
- Sauer, C. A. 1925: *The Morphology of Landscape*. University of California Publications in Geography 2. Berkeley.
- Šakaja, L. 1998: Kultura kao objekt geografskog proučavanja. *Društvena istraživanja* 3-35. Zagreb.
- Thompson, E. P. 2008: »Community« from *The Making of the English Working Class* (1963). *The Cultural Geography Reader*. London.
- Thrift, N. 2000: Afterwards. *Environment and Planning D: Society and Space* 18. London. DOI: 10.1068/d214t
- Urbanc, M. 2002: Kulturne pokrajine v Sloveniji. *Geografija Slovenije* 5. Ljubljana.
- Urbanc, F. 2008: »Culture« about real and imagined landscapes: the case of Slovenian Istria. *Acta geographica Slovenica* 48-2. Ljubljana. DOI: 10.3986/AGS48204
- Urbanc, M. 2011: Perception of land among Slovenians in the context of landscape changes in Slovenian Istria (Istra). *Mitteilungen der Österreichischen Geographischen Gesellschaft* 153. Dunaj.
- Urbanc, M. 2012: Reprezentacije kulturne pokrajine v besedilih o slovenski Istri. *Annales, Series historia et sociologia* 22-1. Koper.
- Urbanc, M. 2013: Pokrajina v luči retoričnih figur v besedilih o slovenski Istri. *Primerjalna književnost* 36-2. Ljubljana.
- Vidal de la Blache, P. 2008: »The Physiogamy of France« from *Tableau de la géographie de la France* (1903), translated as *The Personality of France* by H. C. Brentnall (1928). *The Cultural Geography Reader*. London.
- Wagner, P. L., Mikesell, M. W. 1962: The themes of cultural geography. *Readings in Cultural Geography*. Chicago.
- Williams, R. 2008: »Culture« from *Keywords: A Vocabulary of Culture and Society*, revised edition (1983). *The Cultural Geography Reader*. London.
- Wylie, J. W. 2007: *Landscape: Key Ideas in Geography*. London.
- Zelinsky, W. 1973: *The Cultural Geography of the United States*. New Jersey.

8 Summary: Key concepts and processes in cultural geography

(translated by the author)

Cultural geography has changed and evolved over time, developing important differences in traditions of different countries. However, for most cultural geographers, landscape has provided an ongoing basic idea in time and place. Culture was understood by geographers during the previous century as a »superorganic« autonomous structure and inter-subjective reality, which organizes system of signifying symbols by which human communication takes place. The interpretation of cultural landscape, however, varied from being understood as a result of the influence of the whole human community

on the natural landscape, to a contemporary vision of the landscape as a text, in which the contexts have been coded. Affirmation of multicultural society in contemporary geography brings into focus the concept of space instead of the traditional concept of environment. In the space, namely, different socio-cultural groups coexist, overlap and interpenetrate in environment.

Geography has entered the twentieth century environmentally oriented – a natural environment was a driver of each spatial development and the cause of development of culture and cultural landscape. However, there are three streams, which are important for current cultural geography – German »Landschaftskunde«, French possibilism and Berkeley School of cultural geography, which emerged not as an extension of tradition at the end of the nineteenth century, but in response to the ruling environmentalism.

The most influential early statements of a theory of environmental determinism come from the German theorist, Friderich Ratzel. Although Ratzel is well known for his political geography, his work established him also as a major figure in the study of culture and its environmental influences. Ratzel made a clear distinction between the concepts of nature and civilization and viewed nature and culture as opposing forces struggling for dominance over the course of human progress. A contemporary of Friderich Ratzel, French author Paul Vidal de la Blache is often compared with his German colleague, although they had different understanding of the relationship between humans and their environment. Whereas Ratzel's legacy is typically associated with environmental determinism, Vidal's work has been linked to the concept of possibilism. This term expresses Vidal's belief that the natural environment presented many possibilities for societies to make the use of.

With the publication of Carl Sauer's book *The Morphology of Landscape* in 1925 so-called Berkeley School was established, as well as American cultural geography. In its early days it was strong influenced by German and French geography. As head of the Geography Department at the University of California at Berkeley from 1923 to 1954, Sauer had the most influence on shaping American cultural geography in the first half of the twentieth century. By the 1980s, however, his legacy was in the process of significant re-evaluation by a new generation of cultural geographers, who were influenced by recent developments in American anthropology (Geertz 2008) and British cultural studies (Thompson 2008; Williams 2008).

Cultural geographers following traditional aspects in cultural geography focused on studying the range of human interventions in transforming the 'natural' landscape, and were thus most interested in evaluation of material culture (e.g., buildings/architectures, agricultural technologies and other industries). In the 1960s and 1970s, during the height of the 'quantitative revolution', interest in cultural geography declined as human geographers turned their attention to developing the discipline as a 'spatial science' (Patchett 2010). Importing of positivist theory, behavioral psychology and highly abstract quantitative methods in geography, provoked cultural geographers in the 1960s to challenge predominant emphasis on spatial structures. Cultural geographers were focusing on the symbolic dimension of human activities, the relevance of historical understanding of social processes, and a commitment to an interpretative epistemology.

»New« cultural geography is a new orientation that has emerged as opposition to »traditional« cultural geography. As such, it has rejected some of the basic tenets of Sauer's school, such as »superorganic« understanding of culture and the concentration on the material features, preserving, however, the landscape as a fundamental subject of their interest. One of the representatives of this orientation – James S. Duncan – sees the 'new' cultural geography as »a mix of Sauer's processed geography of landscape and British cultural studies« (Duncan 1994, 361). The main names that bind to the 'new' cultural geographical direction are already mentioned American geographer James Duncan and British geographers Denis Cosgrove and Peter Jackson.

Cultural geography has a long and important place in the intellectual and institutional history of the discipline and the recent 'spatial and cultural turns' in the humanities and social sciences have repositioned the field, especially in Anglo-American human geography.